

З досвіду впровадження дистанційного курсу англійської мови:
спілкування між студентами і викладачем

У статті проаналізовано досвід упровадження дистанційної форми навчання англійської мови студентів немовних спеціальностей університету щодо організації спілкування між студентами та викладачем. Визначені основні характеристики, слабкі місця, а також переваги, які отримують студенти. Окреслені перспективні можливості використання телекомунікаційних технологій у спілкуванні іноземною мовою.

In the article the author shares her experimental data she received having introduced distant teaching of the English language to students of non-language profile. The following content reflects teacher-student interaction during the teaching/learning process. The author highlights major particularities of the process, its strong points and weaknesses. She offers a perspective value of tele- and communication technologies in contemporary foreign language communication.

Постановка проблеми. Останні двадцять років у всьому світі відзначаються лавиноподібним розвитком комп'ютерних, інформаційних та телекомунікаційних технологій та їх широким упровадженням у різних галузях життя. Вони використовуються для проектування споруд, у цифрових засобах зв'язку, з'явилися електронні видання, засоби масової інформації, підручники тощо. Система освіти України не залишається осторонь від цього процесу. Вітчизняними та зарубіжними вченими (Keegan D., Moore M., Richards K., Довгялло О.М., Козлакова Г.О., Полат Є.С., Сердюков П.І., Шуневич Б.І. та ін.) обґрунтовано доведено, що комп'ютерні та телекомунікаційні технології надають

нові та перспективні можливості для навчання взагалі, та іноземних мов зокрема [1; 2; 3]. На основі їх використання розвивається дистанційна форма навчання.

Серед головних елементів дистанційної освіти виділяють, зокрема, такі: використання технічних засобів, які об'єднують викладача та студентів і передають зміст навчання; забезпечення двосторонньої комунікації з тим, щоб студент отримав користь від спілкування, а також міг ініціювати діалог [4]. Ці елементи визначають характер спілкування в дистанційному середовищі.

З розвитком Інтернету з'явилася нова форма людського спілкування – електронна комунікація. Таке спілкування виявляється опосередкованим (Computer-Mediated Communication — СМС), бо здійснюється через комп'ютер, який підключено до мережі. Саме технічно опосередкована взаємодія і є притаманною дистанційному навчанню. Учасники взаємодії, що опосередкована комп'ютером, відчують на собі розрив у просторі. Крім того, у багатьох випадках спілкування не відбувається в реальному часі, тобто відповідь партнера може бути відстрочена у часі. *Актуальність* даної статті зумовлена тим, що, як бачимо, специфічні риси дистанційного навчального середовища викликають відповідні зміни в характері взаємодії між студентом та викладачем, що, в свою чергу, призводить до нового розподілу їх функцій порівняно з традиційним навчанням.

Мета цієї статті – це розглянути ці зміни детальніше, проаналізувавши досвід впровадження дистанційного навчального курсу, виділити позитивні зрушення та визначити перспективи подальшого напрямку розвитку дистанційного навчального спілкування.

При класифікації опосередкованої взаємодії в дистанційному курсі за ознакою "учасник взаємодії" можливо виділити такі типи: студент – зміст навчального курсу; студент – викладач; студент – студент(и) [5]. Наявність першого типу взаємодії відображає головну мету навчання як такого: опанування учнем певного об'єму знань. Другий тип взаємодії, на думку багатьох викладачів обов'язковий, розглядається студентами лише як бажаний. Вважають, що інтенсивність та частота взаємодії між студентом і викладачем у більшій мірі

впливає на студента, ніж взаємодія студент – зміст навчального курсу. Крім того, вплив інструктора відчувається в значному підвищенні ефективності взаємодії студент – зміст навчального курсу.

У взаємодії студент – студент(и) можна згрупувати режими роботи в опозиції:

- індивідуальний (студент – студент)/груповий (студент - студенти);
- за участю викладача / без нього;
- спілкування в реальному часі / відстрочене.

Займаючись дистанційно, студент отримує нові засоби доступу до інформації та навчання. Він опановує нову, активну форму діяльності. В умовах дистанційного навчання набуває розвитку самостійність учня щодо керування своєю діяльністю та контролю за її результативністю. Одночасно з цим зазнає змін і характер діяльності викладача, хоча дистанційний інструктор прагне досягти тієї ж мети, що і за традиційних умов навчання. А саме: він намагається стимулювати інтерес та підтримувати мотивацію учнів. Викладач рекомендує певні матеріали, після чого організує тренувальну роботу з ними, знаходить шляхи формування навичок та вмінь у мовленнєвій діяльності студентів із самим викладачем, студентів поміж собою та, нарешті, з іншими комунікантами. Зрештою, він проводить контроль та оцінку їх діяльності, що може вплинути на вибір подальшої стратегії та тактики навчання. Але його керуючий вплив на діяльність студента в дистанційному навчанні значно слабше. Викладач виступає скоріше в ролі менеджера, організатора, інструктора, консультанта курсу навчання. А втім, при дещо новому змісті функцій відповідальність викладача за якість навчання студентів не знижується [6]. Дистанційного викладача по праву можна сміливо називати наставником, радником, особою, що спонукає до дій, допомагає, заохочує до навчання.

Дистанційний курс англійської мови "Distant English for Students of Universities" створено за структурою, що забезпечує комунікативну діяльність студента. Він складається з умовно виділених навчального, комунікативного та інформаційно-довідкового блоків. *Комунікативний блок* забезпечує можливість

здійснення навчального діалогу студента з викладачем англійської мови, який веде курс, спілкування з іншими учасниками курсу даного навчального закладу та вихід на комунікантів за його межами.

Спілкування викладача та студентів електронною поштою може використовуватися для надання формальних/ неформальних консультацій, проведення прямого діалогу між ними. Як викладачі, так і студенти відчують зручність такої організації іншомовної взаємодії, бо вона (а) позбавляє їх необхідності дотримуватися окремого розкладу консультацій, чим заощаджує час; (б) долає психологічні бар'єри "живого" спілкування студентів з викладачем.

Потенційними партнерами студентів, які вивчають ІМ, крім викладача, є експерти, до яких можна звернутися через електронні форуми; носії мови; інші студенти, які вивчають дану мову як іноземну.

Потужними засобами, якими можуть скористатися викладачі для організації комунікативної діяльності, є електронна дискусія та комп'ютерна конференція.

Для проведення електронної дискусії використовуються розсилочні списки груп студентів, які є в системі, або дошка обговорень. Згідно з тематикою питань, що обговорюються, визначається назва. Повідомлення автоматично надходять на поштову скриньку кожного учасника, і вони можуть відповісти на нього або запропонувати своє у відповідь.

Під комп'ютерною конференцією розуміють систему організації спілкування її учасників шляхом використання комп'ютерної мережі. В цьому випадку певна кількість комп'ютерів, які за допомогою телефонних ліній поєднані в телекомунікаційну мережу, використовується з метою вирішення потенційних освітніх задач [7]. У комп'ютерній конференції беруть участь дві та/або більше особи. Учасники конференції обмінюються повідомленнями, які надсилають до центрального комп'ютеру мережі. Центральний комп'ютер конференції має спеціальне прикладне програмне забезпечення, яке організує та контролює процес надходження та обміну повідомленнями. Учасники конференції спроможні прочитати всі її матеріали, які зберігаються в головному комп'ютері, незалежно від часу їх надходження. Таким чином, комп'ютерна

конференція нагадує постійно триваючий процес співбесіди, до якої кожен бажаючий може приєднатися в зручний для нього час. Кожен також має право завершити свою участь за власним бажанням. Добре організована конференція може породжувати інтенсивні дискусії та сприяти розвитку партнерства та співробітництва між учасниками по завершенню терміну роботи конференції.

До переваг комп'ютерної конференції як форми організації комунікативної діяльності студентів слід віднести можливість змінювати місце та час роботи учасника. Повідомлення або відгуки на інформацію, що надійшла, можна друкувати в режимі роботи в реальному часі (on-line) чи готувати у відстроченому режимі (off-line) та відправляти до центрального комп'ютера у відповідний момент. Віддалені комуніканти "розмовляють" асинхронно, але при цьому вони не втрачають розуміння ходу дискусії.

Комп'ютерна конференція для студентів в дистанційному середовищі може бути організована в різних формах. Наприклад,

- *Структурований семінар.* Він жорстко обмежує тематику дискусії. Передбачається, що учасники надсилають ретельно підготовлені повідомлення.

- *Дискусія на довільну тематику.*

- *Консультація викладача.* Забезпечує оперативний індивідуалізований зворотний зв'язок для студента стосовно виконання завдань та відповідей на запитання.

- *Взаємні консультації між студентами.* Студенти, які краще розуміються на окремих питаннях, надають допомогу студентам, що її потребують.

- *Тематичні бази даних.* Результати студентських досліджень або бібліографічні джерела можуть розміщатися в централізованих об'єднаних фондах, до яких є вільний доступ для всіх учасників цієї роботи.

Дистанційна форма навчання в СумДУ впроваджується на факультеті заочного навчання з 2002 року. Отже набутий досвід можна проаналізувати та зробити певні висновки.

Дистанційно навчаються студенти різних факультетів: економічного (спеціальності "Економіка і підприємство", "Фінанси", "Менеджмент"), механіко-математичного ("Інформатика"), інженерного ("Інженерна механіка"). З поточного року почали навчатися і юристи. Студенти організовані у групи за спеціальністю та роком навчання. Вони мають змогу спілкуватися з методистами лабораторії дистанційного навчання, співробітниками деканату, викладачами дисциплін і між собою.

Курс дистанційного навчання англійської мови укладено згідно з програмою, якою передбачається набуття студентами навичок і умінь усного монологічного та діалогічного мовлення. Для реалізації цієї мети нами до кожної теми, що вивчається, включено завдання на розвиток таких умінь через їх перенос з письмової форми на усну. За темами студенти складають індивідуальні письмові повідомлення, які можна розглядати як підґрунтя усного монологічного висловлювання. Задля вдосконалення умінь діалогічного мовлення використовуються за завданням викладача електронні дискусії (парні / у малих групах) та широкі обговорення тем у електронних конференціях та на дошках оголошень. Адже доведено, що діалогічне спілкування через електронні засоби має всі ознаки "живого" діалогу та наближається до нього за лексико-граматичними характеристиками.

Проаналізувавши спілкування із студентами в дистанційному середовищі, можна зробити ряд висновків. Очевидно, що електронна комунікація цілком задовольняє потреби студентів. Вони звертаються до викладача із запитаннями, що стосуються як організації процесу навчання, так і за допомогою щодо виконання окремих завдань. Так, на адресу викладача поступає в середньому від трьох до п'яти запитань від одного студента на рік. Крім того, можна прослідкувати динаміку змін у зменшенні кількості запитань до викладача з часом, коли студенти стають більш знайомими між собою. На початку першого курсу майже однакові запитання надходять від багатьох студентів, і це свідчить про низький рівень спілкування студентів між собою. Згодом, із зростанням контактів студентів між собою, однакових запитань до викладача надходить все

менше. А це може означати лише те, студенти, отримавши корисну інформацію від викладача, надають її іншим студентам.

Якщо порівняти інтенсивність спілкування в режимах "студент-студент(и)" і "студенти-викладач", динаміка є протилежною. Попервах студенти складно налагоджують спілкування між собою, адже вони зовсім не знайомі, мешкають у різних містах і селах країни, при цьому з легкістю звертаються до викладача. У першій темі дистанційного курсу ми саме пропонуємо тему знайомства, і для електронної дискусії просимо студентів, з одного боку, надати стисло інформацію про себе, а з іншого боку, ставити запитання іншим студентам та обов'язково відповідати на ті, що їм надходять. Таким чином, набуваючи знання, навички і вміння англomовного спілкування, студенти "розтоплюють кригу" у спілкуванні між собою.

Зазначимо, що оперативний зворотний зв'язок приносить користь не лише студентам, але й викладачу. Так, під час зміни платформи дистанційного середовища та відповідного перенесення електронних матеріалів у новий формат було допущено ряд друкарських помилок, інколи втрачені або переплутані завдання. Значну допомогу в оперативному виправленні недоліків надали студенти, які запитували, чого той чи інший тест не спрацьовує/ не зараховує відповіді/ повторюється з попереднього уроку.

Поряд з очевидними позитивними зрушеннями у організації електронної комунікації в дистанційному середовищі, необхідно звернути увагу на існуючі недоліки та труднощі. Серед студентів, як правило, створюється певний кістяк активістів. Вони беруть участь у обговореннях, відповідають на запитання, все виконують вчасно. Якщо оголошено електронну дискусію на певний термін, такі студенти вчасно входять у мережу, виконують завдання. З ними викладачеві працювати приємно, навіть легко, оцінювання такої діяльності не викликає проблем.

Але існує ряд студентів, яких спонукати до спілкування дуже складно. Це відбувається через низку причин. Вони можуть бути об'єктивними і суб'єктивними. До об'єктивних причин неучасті в запланованій комунікативній

діяльності в курсі можна віднести хворобу, знаходження у відрядженні, відсутність вільного доступу до мереженого комп'ютера у необхідний час. До суб'єктивних причин – небажання, низьку мотивацію до навчання, недисциплінованість тощо. З організацією роботи таких студентів у викладача постають проблеми щодо оцінювання зокрема. Якщо вплив термін обговорення, і загальна група перейшла до вивчення наступної теми, як бути з тими, хто не брав у обговоренні участі? Як можливе рішення ми запровадили обговорення в малих групах на додатковий термін. Такою можливістю користуються ті, у кого причини були об'єктивними. На жаль, певний відсоток студентів так і не долучаються до спілкування, з'являються на залік без зарахованих балів. Як правило, своє небажання співпрацювати в курсі вони намагаються пояснити "невмінням працювати в системі", "сором'язливістю", навіть тим, "що їм нічого сказати".

Серед шляхів вирішення таких проблем ми бачимо розробку більш індивідуалізованих навчальних програм, підвищення гнучкості курсів. Простору для діяльності викладачів, методистів та перспектив для вдосконалення дистанційного навчання безліч.

Література

1. Gabriel M.A. Learning Together: Exploring Group Interaction Online // Journal of Distance Education. – 2004. – Vol.19.1
2. Дистанционное обучение: Учебное пособие / Под ред. Е.С.Полат. – М., 1998. – 192 с.
3. Муліна Н.І. Дистанційний курс англійської мови для студентів немовних спеціальностей // "Інтернет - Освіта - Наука - 2002", третя міжнародна конференція ІОН - 2002, 8-12 жовтня 2002 р. Збірник матеріалів конференції. Том 1. - Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2002. - С.192.
4. Keegan D. On Defining Distance Education // Distance Education. – 1980. – Vol.1. – P.13-36.
5. Moore M.G. Three Types of Interaction // Distance Education: New Perspectives / Eds. K.Harry, M.John, D.Keegan. – L. and N.Y.: Routledge, 1993. – P.19-23.
6. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті: Монографія. – К.: ІЗМН, 1997. – С. 67.
7. Heinich R., Molenda M., Russell J.D. Instructional Media and the New Technologies of Instruction. – N.Y.: Macmillan Publishing Company, 1993. – P.291.